

VARHAISKASVATUKSEN YLIMAAKUNNALLINEN KEHITTÄJÄRYHMÄ TOIMINTAKERTOMUS 2008–2009

Kehittäjäryhmätyöskentelyä paikallisten tarpeiden ja kansallisen kehittämisohjelman tahdittamana

SONet BOTNIA:n varhaiskasvatuksen kehittäjäryhmä (ks. jäsenet liite 1) on toimikautenaan 2008–2009 tarjonnut pohjalaismaakuntien varhaiskasvatuksen toimijoille oman foorumin keskustella varhaiskasvatuksen suuntalinjauksista ja päättää yhdessä käytännön toimenpidevalmisteluista alueella. Kehittäjäryhmän toimintaperiaatteena on ollut se, että syntyneitä ideoita voidaan työstää alueellisiksi tai ylimaaikunnallisiksi hankkeiksi tai valmistella alueellisen kehittämistoiminnan tueksi. Hankekehittämisen tukemisen ohella ryhmän tehtävänä on ollut myös edistää varhaiskasvatuksen erilaisten innovatiivisten työkäytänteiden kehittämistä arjen sujumiseksi päivähoitoon erilaisissa organisaatioissa. Tämä on käytännössä tapahtunut siten, että kehittäjäryhmä on ollut mukana suunnittelemassa, järjestämässä ja levittämässä arkikehittämistä edistävien ja tukevien työkäytäntöjen etenemistä varhaiskasvatuksen toimintayksiköihin. Kokouksissa on käsitelty paitsi ajankohtaisia valtakunnallisia varhaiskasvatuksen ilmiöitä, myös annettu puheenvuoroja konkreettiselle alueelliselle kehittämistyölle sen eri vaiheissa. Toimintaa on ollut mahdollista tarvittaessa jakaa pienempiin teemakohtaisiin ryhmiin - niin on tehty myös tällä kertaa, sillä Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen kehittämisohjelman 2008–2011 (KASTE) hankevalmistelut leimasivat voimallisesti erityisesti kehittäjäryhmän toimintavuotta 2008. Tällöin nähtiinkin jo tarpeelliseksi muun muassa nimetä varsinaisesta isosta kehittäjäryhmästä ulkopuolisilla kehittäjäjäsenillä täydennetty erillinen valmistelutyöryhmä suunnittelemaan ja työstämään varhaiskasvatuksen kehittämishankevalmisteluja pohjalaismaakuntien alueelle. Kyseisessä ryhmässä oli mukana vuoden 2008 aikana sekä maakuntien veturikaupunkien edustajia että muiden alueiden kehittämisorientoituneita toimijoita (ks. tarkemmin liite 2). Hanketyöryhmä kokoontui vuoden 2008 aikana neljä kertaa SONet BOTNIA:n alueen maakunnissa pidettyihin suunnittelukokouksiin. Mainittakoon, että osa työryhmän jäsenistä osallistui kuitenkin aktiivisesti myös muihin Väli-Suomen alueen myöhempiin valmistelukokouksiin, joita pidettiin Seinäjoen ja Vaasan ohella myös Tampereella. Edellä mainitun lisäksi kehittäjäryhmän toimintaan ovat edelleen olleet kytkettyinä myös maakuntien alueilla toimivat ammattiryhmittäin organisoituneet pienemmät toimijarenkaat muun muassa (k)elto -ryhmät ja ohjaajien verkostot sekä uutena loppuvuodesta 2009 alkaen jo myös alueen Kaste-hankkeiden rypäsryhmätoiminta erityisesti Väli-Suomen alueella Pohjanmaan ja Etelä-Pohjanmaan maakunnissa.

Varsinainen varhaiskasvatuksen kehittäjäryhmä kokoontui vuoden 2008 aikana neljä kertaa: 21.2. kokousteemoina olivat varhaiskasvatus hallinnonalaselvityksessä, ilmoituksenvaraiset yksityiset sosiaalipalvelut sekä yksityisten sosiaalipalvelujen tuottamiseen liittyvät asiat, joita lääninsosiaalitarkastaja Sirkka Piiparinen esitteli. Tapaamisessa käsiteltiin myös varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan loppuraporttia sekä muita ajankohtaisia julkaisuja (ryhmäperhepäivähoidon selvitys ja Varhaiskasvatus vuoteen 2020 -julkaisu). Lisäksi Suupohjan Helminauha -hanke tiedotti kokouksessa toiminnastaan. 19.4. kokoonnuttii pohjoismaisen yhteistyön merkeissä; NOPUSin kehittämiskonsultti Marjo Hannu-Jama esitteli varhaiskasvatuksen pohjoismaisia kehitystrendejä ja ruotsinkielisen sosiaalialan osaamiskeskuksen FSKC:n (Det finlandsvenska kompetens centret) koulutusvastaava Ulf Ahrenberg kertoi kokemuksiaan varhaiskasvatuksen kehittämisen ja koulutuksen yhteistyöstä. 19.9. tutustuttiin vammaishuollon Pokeva -hankkeen toimesta Pohjalaismaakuntien alueelta kootun erityislastentarhanopettajakartoituksen tuloksiin, lisäksi pohdittiin kasvatuskumppanuutta ja kuultiin Keski-Pohjanmaan perhepäivähoidon kehittämishankkeen etenemisestä. Vuoden viimeisessä kokouksessa 26.11. paneuduttiin puolestaan erityisesti tuleviin Kaste-valmisteluihin. Vuoden 2008

aikana järjestettiin lisäksi seuraavia yhteisiä tilaisuuksia: 12.6. Kuvastin itse- ja vertaisarvioinnin iltapäivä sekä syyskuulla toteutuivat lääninhallituksen Varhaiskasvatuksen turvallisuus -koulutukset Seinäjoella ja Vaasassa. Mainittakoon, että Kuvastin -toiminnan edistämisen tavoitteena on ollut työyhteisön toimintaa tukevien arviointimenetelmien lanseeraaminen varhaiskasvatukseen.

Vuoden 2009 aikana kokoonnuttiin neljästi: 23.1. arvioitiin kehittäjäryhmän kuluneen vuoden toimintaa ja tarkennettiin tulevan vuoden painopistealueita dialogimenetelmän avulla, 16.4. paikannettiin pohjalaismaakuntien uusien Kaste -kehittämishankkeiden toimeenpanosuunnitelmien tilanteita, 3.9. pohdittiin varhaiskasvatuksen asioita koulutuksen ja tutkimuksen näkökulmista, 29.10 puolestaan Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan Kaste -hankkeet esittäytyivät ja kertoivat kehittämistyön konkreettisen etenemisestä ja tähän liittyvistä tarkentuneista suunnitelmista. Lisäksi marraskuussa itse -ja vertaisarvioinnin Kuvastin -menetelmästä järjestettiin toinen infotilaisuus kohdennetusti pohjalaismaakuntien varhaiskasvatuksen toimijoille ja muille lapsiperheiden palveluja kehittäville tahoille. Perinteiseen tapaan kokoukset ovat toimikauden aikana kiertäneet pohjalaismaakuntien alueella ja alustuksissa on aina kuultu paikallispuheenvuoroja. Kokouksissa on tapaamiskerroittain jo aiemmin mainittujen erityisteemojen lisäksi läpikäyty alueiden kuulumisia ja paneuduttu muun muassa varhaiskasvatuksen hyvien käytäntöjen paikalliseen jakamiseen. Vaikka aiempien vuosien tapaan valtakunnallisen osaamiskeskusverkoston kokouksia ei SONet BOTNIA alueella edellisen toimintakauden aikana ole järjestettykään, on kokouksissa sihteerin toimesta välitetty verkoston ajankohtaisasioita aina kehittäjäryhmän tietoon ja myös alueella toimeenpantavaksi.

Kehittämistoimintaa muutosten pyörteissä

Toimintaympäristössä tapahtuviin muutoksiin on kuluneen kauden aikana monien muiden asioiden ohella vaikuttanut Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma, johon on kirjattu meneillään olevan hallituskauden (2008–2011) keskeiset sosiaali- ja terveydenhuollon tavoitteet. Edellisen ohjelmakauden lukuisista, mutta suppeammista kehittämisohjelmista siirryttiin Kaste-ohjelman myötä laajempiin ohjelmallisiin kokonaisuuksiin. Kaste-hankkeissa yhteistyökumppanit tulivat laajemmalla alueella ja hankkeiden kattavat sisällöt tulivat vaativimmiksi sekä niiden organisoinnille että hallinnolle. Voidaan sanoa, että Kaste-hanke tiivistä osaamiskeskusten välisiä yhteistyökuvioita lähinnä siitä syystä, että esimerkiksi SONet BOTNIA toimii kahden Kaste-alueen sisällä sekä Pohjois-Suomen alueella että Väli-Suomen alueella. Vaikka toimenpideohjelmana Kaste toisaalta on myös pirstonut osaamiskeskusten alueen (Keski-Pohjanmaan suuntautuessa pohjoiseen ja muiden pohjalaismaakuntien puolestaan Väli-Suomen suuntaan), on pidetty itsestäänselvyytenä sitä, että kehittäjäryhmä kuitenkin jatkaa edelleen sujuvaa ylimaakunnallista yhteistyötään. Vaikka muun muassa hankevalmisteluissa uusi aluejako on konkreettisesti ja väistämättä aiheuttanut alueella teiden erkautumista sijainnin mukaan joko pohjoiseen tai etelään, ovat varhaiskasvatuksen toimijat halunneet edelleen kokoontua ja vaihtaa ajatuksiaan yhteisellä substanssifoorumillaan.

Kasteen pelättiin hieman etukäteen vaikuttavan paitsi alueiden välisen yhteistyön jatkumiseen, myös varhaiskasvatuksen sisällöllisen kehittämiseen tyrehdyttävästi. Näin jälkikäteen voitaneen todeta, että vielä kehittäjäryhmän toimintakauden 2008–2009 alussa tulevan Kasteen puutteena pidettiin sitä, että varhaiskasvatus ei suoranaisesti sellaisenaan näy toimenpideohjelman teksteissä. Hankevalmisteluryhmä teki kuitenkin omalta osaltaan ansiokasta työtä paikallisesti ja alueellisesti tärkeiksi koettujen kehittämissisältöjen nivomiseksi kansallisen ohjelman tavoitteisiin. Voidaankin sanoa, että jo kehittämistyön suunnittelun kaaressa on nähtävissä kasvua; vaikka suunnittelutyö aikanaan aloitettiin maakunnittaisilla kokoonpanoilla, jo alkuvaiheessa yhteistyö laajeni paitsi monitoimijaiseksi, myös ylimaakunnalliseksi ja Kasteen myötä myös Väli-Suomen (Etelä-Pohjanmaa, Pohjanmaa) ja Pohjois-Suomen (Keski-Pohjanmaa) laajempien alueiden keskinäiseksi yhteistyöksi. Vaikka alkuperäisvisio varhaiskasvatuksen omasta hankkeesta hetkellisestä ehkä himmenikin alueen Kaste-kehittämisen raameissa, nyt jälkikäteen on todettavissa, että varhaiskasvatus on saanut varsin paljon jalansijaa Kasteen perheiden palvelujen kehittämisessä. Alueelle vuosille 2009–2011 saatujen kehittämisohjelmien (Pohjanmaan

perhekaste, Etelä-Pohjanmaan Lapset, nuoret ja lapsiperheet -kehittämishanke, Selevä paletti sekä Keski-Pohjanmaan Nuppu -hanke) myötä varhaiskasvatuksen kehittämiseen on saatu hyvää tukea ja tahdistusta, vaikka varsinainen varhaiskasvatuksen painotus ei kaikissa hankkeissa aivan ensisijaisena pääjuonteena olekaan. Vuoden 2009 syksyllä käynnistyneiden uusien laajojen hankkeiden myötä myös kehittäjäryhmän roolin painopiste on siirtynyt valmistelutehtävästä enemmän kokoavan asiantuntijaryhmän rooliin. Hankkeiden tuoma kehittäjäresurssi on mahdollistanut alusta lähtien entistä paremmin yhteisten suunnitelmien toteuttamisen, jolloin istuva kehittäjäryhmä on toiminut konkreettisemmin jo linkkinä ja solmukohtina kunta ym. toimijoiden suuntaan. Jäsenet ovatkin kehittämishankkeiden käynnistyttyä 2009 osallistuneet varhaiskasvatuksen asiantuntijoina kehittämistyön ja -hankkeiden sisällä erilaisiin suunnittelu- ja teemaryhmiin. Näistä esimerkkeinä mainittakoon Väli-Suomen Kasperi -hankkeen rypäsryhmät ja maakunnallisten osahankkeiden muut työryhmät, esimerkiksi verkkoportaali Kersanetin kehittäjätyöryhmä.

Varhaiskasvatuksen asema valtionhallinnossa ja selvitysmiesten asettaminen tätä tarkoitusta varten on ollut kuluneen toimikauden loppupuolella 2009 ajankohtainen kansallinen asia, jonka etenemistä on seurattu kehittäjäryhmässä. Myös kuntatasolla kulunut toimikausi osui keskelle muutosten pyörteitä, sillä ajanjakso oli kuntaliitosten ja uusien yhteistoiminta-alueiden vilkkainta synnyttämisen ja yhteistyön muotoutumisen aikaa. Paitsi varhaiskasvatuksen järjestymisen uusissa organisaatioissa kuntamuutosten myötä, myös ajankohtainen hallinnonalakeskustelu pohditutti toimijoita useilla kokoontumiskerroilla. Taustatietoina mainittakoon, että vielä vuoden 2009 alussa päivähoito oli tilastojen mukaan 54 % kunnista (179 kuntaa) sosiaali- ja terveydenhuollon yhteydessä. Kunta- ja palvelurakennemuutos (Paras) sekä kuntaliitokset vauhdittavat kuntia tekemään uusia hallinnollisia ratkaisuja ja kunnilla on ollut oikeus organisoida vapaasti tuottamiensa palveluiden lähihallinto. Päivähoidon hallinto on sosiaalialalla 135 kunnassa (41 %), muulla tavoin organisoituna 29 kunnassa (9 %). THL:n viimeisimpien tilastotietojen (1.1.2010 tilanne) perusteella päivähoito on jo puolessa kunnista opetus- ja sivistysalan hallinnossa. *Pohjanmaan maakuntien alueella päivähoito on 2009 vuoden lopussa jo ollut siirrettynä tai sen siirtämistä vähintään on harkittu sivistystoimen alaisuuteen noin XX kunnista, kun valtakunnallisesti vastaava luku on noin XX.*

Valtakunnallisia ja paikallisia haasteita seuraavalle toimintakaudelle siirryttäessä

Yleisesti voidaan todeta, että kunnissa tapahtuneet hallinnonalamuutokset ovat päivähoitoon osalta vielä varsin uusia ja tästä syystä kattavasti arvioimatta. Myös siirtymäprosessit, jotka ovat olleet osana laajempaa hallinnon ja organisointitavan uudistusta, on toteutettu valtakunnallisesti varsin vaihtelevalla tavalla. Tällöin talous on usein ollut määräävin tekijä eikä esimerkiksi lasten ja perheen parhaan mahdollisen palvelun järjestäminen. Hallinnonalan vaihdos on saattanut hankaloittaa tai jopa kokonaan katkaista päivähoitoon, lastensuojelun tai neuvolan yhteistyön kuntatasolla. Kehittäjäryhmän kokemusten perusteella pohjalaismaakunnissa haasteellisiksi ovat alkuvaiheissa osoittautuneet lähinnä hallintokulttuurien eroavaisuudet, mutta pääsääntöisesti varhaiskasvatus on tullut kuulluksi omana substanssinaan ja kokemukset muotoutuvasta yhteistyöstä ovat olleet rohkaisevan myönteisiä.

Vaikka monitoimijainen osaaminen on tärkeää, on kehittämistyön edellytyksenä kuitenkin vastaisuudessakin saada myös varhaiskasvatuksen oma ääni ja osaaminen kuuluviin. Rakenteellisella tasolla kehittämistyötä voidaan tällöin painottaa muun muassa palveluohjauksen ja perhekeskustyyppisten ehkäisevien palvelukokonaisuuksien suuntaan. Tämän tyyppistä kehittämistoimintaa on jo suunniteltu ja osin käynnistettykin Pohjalaismaakuntien lasten, nuorten ja perheiden palvelujen kehittämishankkeissa. Jatkossa on myös tärkeää yhdessä määritellä, kenen vastuulla on johtaa koko lapsiperheiden palveluiden kokonaisuutta kuntatasolla, ettei se jää harmaalle ei- kenenkään alueelle.

Varhaiskasvatuksessa tarvitaan edelleen myös sosiaalisen vankkaa ymmärtämystä ja kehittämistyössä puolestaan on tarvetta resurssien lisäämiseen. Voitaneen yhtyä myös yhteiseen

valtakunnalliseen näkemykseen siitä, että erilaistuvat kieli- ja kulttuuritaustat, maahanmuutto, työttömyys, syrjäytyminen, lapsiperheiden köyhyys, perheiden hyvinvointi ja varhaisen tuen tarve ovat tätä päivää myös Pohjalaismaakunnissa. Edellä mainittujen varhaiskasvatuksen kentän haasteiden käsittelyä jatketaan tulevilla toimintakaudella, näin ollen kehittäjäryhmä keskittyy toiminnassaan jatkossakin omalla panoksellaan sekä sovitusti myös yhteistyössä alueen kehittämishankkeiden kanssa, alan ajankohtaisasioihin, hyvien työkäytäntöjen kehittämiseen ja niiden vakiinnuttamiseen arjen työssä

Liite 1 Varhaiskasvatuksen kehittäjäryhmän jäsenet 2008–2010

Anttila-Varpula Elina, kehittäispäällikkö MLL Pohjanmaan piiri
Ekola Kalevi, päivähoidon päällikkö Seinäjoki (puheenjohtaja)
Gammelgård Lillemor, vs. varhaiskasvatusjohtaja Vaasa
Kajaala Maija, varhaiskasvatuksen johtaja, Laihia
Kari Paula, päiväkodin johtaja Seinäjoki, Muksula
Kivikangas Mirja, päivähoidon johtaja Kauhava (Kuntayhtymä Kaksineuvoinen)
Koski-Säntti Kirsi, päivähoidon johtaja, Kauhajoki
Kytölaakso Kai, osastopäällikkö, Kokkola
Myllyniemi Elina, varhaiskasvatustoiminnan koordinaattori, Kokkola
Vainionpää Elina, päivähoidon ohjaaja, Kuortane (virka vapauden ajan sijaisena Moisio Marita)
Rinne Päivi, koulutusohjelmapäällikkö, SeAMK
Sandell Christel, erityislastentarhanopettaja, Pietarsaari
Savola-Vaaranieniemi Anne, opettaja, Vaasan aikuiskoulutuskeskus
Tuusa Arja, päiväkodinjohtaja Seinäjoki
Udd Hilikka, päiväkodin johtaja Kaskinen
Ukskoski Marianne, päiväkodin johtaja, Perho
Saarijärvi Anne, kehittämissuunnittelija SOnet BOTNIA (sihteeri)
(Mäkinieniemi Henna, projektipäällikkö Keski-Pohjanmaa, Perhepäivähoidon ammattikuvan- ja työn kehittäminen -hanke)

Liite 2 Varhaiskasvatuksen hankevalmistelutyöryhmän jäsenet 2008

Gammelgård Lillemor, vs. varhaiskasvatusjohtaja, Vaasa
Ikola Eija, päivähoidon aluejohtaja, Seinäjoki
Koski-Säntti Kirsi, päivähoidon johtaja, Kauhajoki
Lapiolahti Päivi, projektipäällikkö, Kauhajoki (Helminauha -hanke)
Luoma Elina-Maria, päiväkodinjohtaja, Seinäjoki (Tenavakoti)
Myllyniemi, Elina varhaiskasvatustoiminnan koordinaattori, Kokkola
Sandel Christel, erityislastentarhanopettaja, Pietarsaari
Savola-Vaaranieniemi Anne, opettaja (Vaasan aikuiskoulutuskeskus)
Väkeväinen Gun, päiväkodinjohtaja, Vaasa (Kustaanlinnan päiväkot)
Saarijärvi Anne, kehittämissuunnittelija, SOnet BOTNIA